

PARA SEVGİSİNİN VERGİ AHLAKI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Hilmi Erdoğan Yayla *

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ferhat Özbek **

Öğr. Gör. Dr. Mehmet Hanefi Topal ***

Yrd. Doç. Dr. Ekrem Cengiz ****

Özet

Amaç: Bu araştırmanın amacı para sevgisinin vergi ahlakı üzerindeki etkisini belirlemektir.

Metodoloji/Yaklaşım: Para sevgisinin vergi ahlakı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla Giresun ilinde faaliyet gösteren 42 Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavir üzerinde anket uygulanmıştır. Para sevgisi dört faktörle ölçülmüş ve bu dört faktörün vergi ahlakı üzerindeki etkisi yapısal eşitlik modeli vasıtasıyla değerlendirilmiştir.

Bulgular: Para sevgisini ölçen dört faktörün (zenginlik, motivasyon, başarı ve önem) vergi ahlakı üzerinde olumsuz etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu faktörlerden en önemlisi motivasyon faktörüdür. Diğerleri ise önem sırasına göre zenginlik, başarı ve önem faktörleridir.

Orjinallik/Değer: Bu araştırma vasıtasıyla vergi kaçırmanın nedenlerinden biri olan vergi ahlaksızlığının temellerinden biri olan para sevgisi irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Para Sevgisi, Vergi Ahlakı, Serbest Muhasebeciler.

* Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, h_yayla@hotmail.com

** Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, ferhat_oz55@hotmail.com

*** Öğretim Görevlisi, Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, mhanefitopal@hotmail.com

**** Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, ekremcen@yahoo.com.tr

THE EFFECT OF THE LOVE OF MONEY ON TAX MORALE

Abstract

Purpose: This paper examines the effect of the love of money on tax morale.

Methodology/Approach: The study is including a survey developed from Du and Tang (2005) and World Values Survey (2007). We applied the survey to 42 Certified Public Accountants in Giresun province of Türkiye to measure their perception(s) of the effect of tax-payers' love of money on tax morale. We used Structural Equation Modeling.

Findings: The results of this study suggest that 4 factors (Rich, Motivator, Success and Important) of the love of money have negative effect on tax morale. The motivator has the most significant effect on tax morale where rich, success and important have also significant negative effects respectively.

Originality/value: The paper provides useful information on one of the reasons of tax evasion.

Keywords: The Love of Money, Tax Morale, Certified Public Accountants.

Araştırmanın gerçekleştirilmesindeki katkılarından dolayı Giresun SMMMO sekreteri Meral Işık'a, Türkçe anket formunun oluşturulmasında fikirlerini bizimle paylaşan Gümüşhane Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim elemanlarına ve çalışmanın her aşamasında en az bizim kadar mesai harcayan Doç.Dr. Ganite Kurt'a teşekkürlerimizi sunarız.

"Her türlü kötülüğün bir kökü de para sevgisidir. Kimileri zengin olma hevesiyle imandan saptılar, kendi kendilerine çok acı çektirdiler" (Yeni Ahit, Timoteos'a Birinci Mektup, 6:10).

"For the love of money is a root of all kinds of evil. Some people, eager for money, have wandered from the faith and pierced themselves with many griefs" (Bible, Timothy, 6:10).

1. GİRİŞ

Muhasebe akademisinin pozitif muhasebe kuramı dışındaki arayışları davranışsal muhasebeyi, muhasebe araştırmalarının önemli alanlarından biri haline getirmeye başlamıştır (örnek olarak: Saban ve Atalay, 2005; Usul, 2007; Yayla ve Cengiz, 2006a-b). İşletme raporlarındaki muhasebe rakamlarının arkasında gizli olan sosyal, kültürel ve psikolojik eğilimler,

muhasebecilerin temel davranışları ve etik tutumları, istihdam piyasası adaylarının muhasebe mesleğine bireysel anlamda yönelme nedenleri gibi konular bu çalışmalarla araştırma konusu haline gelmektedir (Yayla, 2008). Ülkemizde hızla gelişmekte olan davranışsal muhasebe literatürünün yaptığı çağrılarla davranışsal muhasebe araştırmalarının henüz yeterli aşamaya ulaşmadığı ve daha fazla sayıda akademisyenin daha geniş, disiplinlerarası ve eleştirel boyutlu alanlarda davranışsal muhasebe araştırmalarına teorik ve ampirik olarak eğilmeleri önerilmektedir. Muhasebe yalnızca finansal verilerin kayıt altına alınması ve raporlanması değildir. Muhasebe tekniğini var eden ve yine muhasebenin var ettiği sosyolojiler, psikolojiler ve kültürler, her ne kadar yaygın olarak literatürde yer almasa da, muhasebe tanımlamasının içindedirler. Davranışsal muhasebenin alanına giren bu konularda yeterince çalışma yapılmaması muhasebe literatürünü sadece mesleğe teknik anlamda destek sağlamakla yetinecek, mesleki problemlerin giderilmesinde teknik dışı çözümler üretilemeyecek ve muhasebe “tanımının” eksik kalmasına neden olunacaktır.

Elinizdeki çalışmada ülkemizdeki davranışsal muhasebe literatürüne katkı yapacak şekilde tasarlanmıştır. Bu doğrultuda serbest çalışmakta olan serbest muhasebeci ve serbest muhasebeci mali müşavirlerin mükelleflerinin para sevgisini ve para sevgilerinin (eğer varsa) vergi ahlakları üzerindeki etkisini algılayışları araştırılmaya çalışılmıştır. Çalışma birkaç nedenle okuyuculara önem arz edebilir ve davranışsal muhasebe ile ilgilenen akademi ve uygulayıcılar için dikkat çekici olabilir. Birinci olarak, serbest çalışan muhasebecilerin mükelleflerinin davranış ve tutumlarını algılayışları üzerine herhangi bir muhasebe literatürü bulunmamaktadır. Bu çalışmada muhasebe meslek mensuplarının mükelleflerin para sevgisi ve vergi ahlakı arasındaki ilişkiyi algılayışları ortaya koyulmaktadır. İkinci olarak, para sevgisi ve vergi ahlakı ilişkisine yönelik yerli ve yabancı literatürde herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmayla ilk olarak para sevgisi ve vergi ahlakı arasındaki ilişki ölçülmeye çalışılmış ve ayrıca davranışsal muhasebe, çalışma ekonomisi ve mali psikoloji alanlarına katkı yapılması amaçlanmıştır.

Mükelleflerin vergi beyannamelerinin düzenlenmesi ülkemizde faaliyet gösteren serbest muhasebecilerin en fazla mesai harcadıkları çalışma alanıdır. Her ne kadar vergi beyannamelerinin düzenlenmesi, Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik mesleklerini düzenleyen 3568 sayılı kanunun 2. maddesinde “sadece” muhasebecilerin ve mali müşavirlerin etkinliği altında gibi görünse de vergi beyannamelerinin oluşumunda mükelleflerin istek ve tutumları en az muhasebecilerin işlevleri kadar önemli ve etkilidir. Daha özel ve bu çalışma ile ilgili bir ifade ile vergi beyannamelerinin oluşumunda vergi mükelleflerinin vergi ahlak düzeyleri ve vergi ahlaklarını etkileyen

faktörler de önemli etkilendirler. Vergi düzenlemelerinin ve uygulamalarının daha sağlıklı şekilde yürütülmesi için tüm vergi paydaşlarıyla birlikte vergi mükelleflerinin vergi ahlakı düzeylerinin bilinmesi, vergi ahlakı oluşumları üzerinde etkili olan faktörlerin yerel ve evrensel olarak tespit edilmesi gerekmektedir. Buna paralel olarak, vergi mükelleflerinin vergi ahlakı düzeylerinin uygulayıcılar ve düzenleyiciler tarafından nasıl algılandığı da vergi kontrolünün sağlanması, işletme faaliyetlerinin vergisel anlamda gözetilmesi ve daha sağlıklı ve adil bir vergilendirme ortamının inşa edilmesi için önemlidir. Bu çalışma vergi mükelleflerinin vergi ahlakı düzeylerinin nasıl algılandığını, serbest çalışan muhasebeciler kullanarak tespit etmeye çalışmaktadır. Diğer taraftan Serbest Muhasebeci (SM) ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler (SMMM) ile işlerini yapmakla sorumlu oldukları vergi mükellefi olan müşterileri arasında daha sağlıklı ilişkilerin oluşturulması için tarafların birbirlerinin tutum, davranış ve değerlerini nasıl algılandığının ölçülmesi ve bu algılamaların serbest muhasebe mesleğinin icra edilmesinde ne gibi etkilere neden olduğunun bilinmesi de meslek açısından önem arz etmektedir. Buna bağlı olarak bu çalışmada araştırma konusu olan mükelleflerin para sevgisi ve para sevgilerinin vergi ahlakı üzerindeki etkisi SM ve SMMM'lerin algılayış yönelimleriyle öğrenilmeye çalışılmıştır.

Bu nedenle biz bu makalede para sevgisinin vergi ahlakı üzerindeki etkisini konuşurken, mükelleflerin para sevgisi ve vergi ahlak düzeylerini gündeme almayacağız; serbest muhasebecilerin mükelleflerin para sevgisi ve vergi ahlakı ilişkisine bakışının ana çatısını vermeye çalışacağız. Şüphesiz muhasebecilerin vergi ahlakının para sevgisi ile olan bağlantısına bakış açıları hem vergi ahlakına hem de para sevgisine bakış açılarına göre değişecek, soyut bir anlam kazanacaktır. Araştırmamızdaki amaç, vergi mükelleflerinin para sevgisinin vergi ahlakları üzerindeki etkisinin SM ve SMMM'ler tarafından algılanışını gösteren yapısal bir model geliştirmek ve bunu test etmektir. Bu şekilde vergi mükelleflerinin vergi ahlaklarının geliştirilmesi için gerekli olan bazı psikolojik etkenler ve bu etkenler önem derecesi belirlenebilecektir. Bu araştırmadan beklenen katkı daha kaliteli vergi psikolojisinin oluşturulması için gereken koşulların belirlenmesiyle birlikte Türkiye'de serbest muhasebecilik mesleğinin daha iyi bir noktaya taşınmasına yardımcı olabilecek verileri ilgililere

sunmaktır. Gerek devlet gerekse Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odaları ve Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) bu veriler ışığında mükelleflerin vergi ahlaklarının desteklenmesini ve geliştirilmesini sağlayacak faaliyetlerde bulunabileceklerdir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde vergi ahlakı ve para sevgisi literatürleri ele alınacaktır. Bu bölümde para sevgisi ve vergi ahlakı kavramlarına tanımlayıcı olarak yer verilecek ve bu olguların ilgili literatürlerde gelişimlerine değinilecektir. Çalışmanın üçüncü bölümünde yapılan araştırmaya yer verilmiştir. Çalışma sonuç ve kaynaklar bölümleriyle son bulmaktadır.

2. LİTERATÜR ve TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Vergi Ahlakı

Vergi ahlakı, bireylerin dışsal bir zorlama ve baskı olmaksızın gönüllü olarak vergiye uyumlarıyla ilgili içsel bir motivasyon unsurudur (Torgler, 2003:5). En genel tanımıyla vergi ahlakı, mükelleflerin vergi kaçakçılığı ve vergi cezaları karşısında takındığı tutum ve davranışlardır (Tuay ve Güvenç, 2007:23). Başka bir tanıma göre vergi ahlakı; vergiyi doğuran olaya muhatap olan kişilerin yasalara uygun ölçüler kullanmaları ve zamanında vergilerini ödemeleri konusundaki tutum, davranış, inanç ve değer yargıları şeklinde ifade edilmektedir (Çiçek, 2006:56).

Ahlak, insanlar arasındaki iyi ilişkilerin kurulmasını ve sürdürülmesini sağlayan bir sistemdir (Tosuner ve Demir, 2009:2). Birey, tek başına yaşayan bir varlık olmayıp sürekli bulunduğu toplum ve çevre ile bir ilişki içindedirler. Vergi ahlakına ilişkin değerlendirmelerde de ahlak olgusu “tekil ahlak” olarak ele alınmamakta, sosyal ve kültürel değerler ile şekillenmiş bireysel ve toplumsal ahlaktan söz edilmektedir. Bu açıdan vergi ahlakı ile öncelikle kastedilmek istenen ahlak anlayışı ne felsefi ne de teolojik bir anlam içermemekte olup (Schmölders, 2006:169), bireylerin ait oldukları toplumdaki görevlerini daha iyi yerine getirebilmek için yaşadığı dönemde uyulması gerekli örfi ve hukuki kuralları içtenlikle benimsemiş olmalarıyla ilgilidir. Vergi ahlakına yönelik literatür incelendiğinde bu literatürün vergi uyumu literatürü ile paralel bir gelişim çizgisi izlediği görülmektedir. Vergi uyumu kısaca vatandaşların vergiye ilişkin yükümlülüklerini tam olarak

yerine getirmeleri şeklinde tanımlanabilir (Tuncer, 2003:103). Vergi uyumunun yüksek olduğu toplumlarda vergi ahlakının da yüksek olduğu kabul edilmektedir. Örneğin dünyada vergi ahlakı en yüksek ülkelerin başında ABD ve İsviçre gelmektedir (Alm ve Torgler, 2006). Bu ülkelerde vergi uyumunu bozucu vergi kayıp ve kaçakları asgari düzeylerde olup, bu ülkelerin vergilemedeki başarıları % 85'lerin üzerinde seyretmektedir.

Vergi uyumuna ilişkin öncül çalışmaların temel dayanağı olan Becker'in (1968) "Suç ve Ceza Ekonomisi" başlıklı çalışmasında; bireylerin motivasyonlarının farklı olmasından dolayı fayda ve maliyetlerinin farklı olacağı ileri sürülmektedir (Becker, 1974:6-7). Daha sonra bu yaklaşım Allingham & Sandmo (1972) tarafından modelleştirilmiştir. "Rasyonel Tercihler Teorisi" ya da "Klasik Caydırıcılık Modeli" olarak adlandırılan bu yaklaşımın temelini "homo economicus" tipi insan modeli oluşturmaktadır (Aktan, 2006:126). Vergi yükümlüleri bu modelde faydalarını maksimize etmeye çalışan birimler olarak görülmektedirler. Buna göre vergi mükellefleri karşılaşacağı muhtemel ceza miktarı, denetlenme oranı ve yakalanma riski gibi faktörleri dikkate alarak kişisel faydasını maksimize etmek için vergi kaçırıp kaçırmayacağına, kaçıracaksa da ne miktarda vergi kaçıracağına karar vermektedirler (Gueth ve Sausgruber, 2004:1). Bu modelin ulaştığı temel sonuç, denetim sıklıklarının yoğun ve cezaların yüksek olması durumunda vergi mükelleflerinin uyumunun daha kolay sağlanacağıdır (Allingham ve Sandmo, 1972:337-338).

Klasik caydırıcılık modelinin ulaştığı sonucun aksine günümüzde, pek çok ülkede cezai müeyyidelerin ağır olmamasına ve denetimlerin sıklıkla yapılmamasına rağmen vergi kaçakçılığının az olduğu ve vergi ahlakının yüksek olduğu durumlara rastlanmaktadır (Torgler, 2003:3). Dolayısıyla klasik modelin varsayımları tek başına vergi uyumunu açıklayabilmekte yetersiz kalmaktadır. "Ahlaki duygular teorisi" olarak adlandırılan ve özellikle 1990'lı yıllardan sonra gelişmeye başlayan yeni yaklaşıma göre; bireyler çıkar ve fayda fonksiyonlarını maksimize etmeye çalışanlar olarak ele alınmamakta, bireylerin vergi ödeme ya da ödememe konusundaki karar alma süreçleri ile tutum ve davranışlarının belirlenmesinde ahlaki değerler önemli bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır (Reckers vd., 1994: 825)¹.

1 Bu yaklaşımın ilk örneklerini 1960'lı yıllarda Almanya'da Günter Schmolders öncülüğünde kurulan Köln Vergi Psikolojisi okulunda bulmak mümkündür (Torgler, 2003:5). Schmolders, her ülkede vergilemenin psikolojik bir sınırının olduğunu vurgulamakta ve bu psikolojik sınırın ülkeden ülkeye hatta kişiden kişiye değişebileceğini iddia etmektedir (Schmolders, 2006: 164).

Vergi ahlakının belirleyicilerinin neler olduğu yönünde ise literatürde evrensel bir kabul bulunmamaktadır. Bu nedenle yapılan çalışmalarda vergi ahlakının belirleyicileri olarak farklı değişkenler ele alınmakta ve bu değişkenler ayrı ayrı veya toplu bir şekilde ampirik çalışmalara konu edilmektedir. Vergi ahlakının belirleyicileri olarak sıklıkla literatürde kullanılan değişkenler; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, mesleki durum, medeni durum, gelir düzeyi, algılanan vergi yükü, vergi idaresi, kurumsal yönetim kalitesi, yolsuzluk, demokrasi düzeyi ve din gibi faktörlerdir (Alm ve Torgler vd. 2006:229-240; Torgler ve Schaltegger, 2005:13-22; Lago-Penas ve Lago-Penas, 2008:12-14).

2.2. Para Sevgisi

Günümüz toplumlarında en önemli değerlerden biri olan para sayesinde insanlar ekonomik ihtiyaçlarını karşılayabilirler ve kendi kimliklerinin gelişmesini sağlayabilmektedirler (Burggraeve, 1995:11). Bu ekonomik tanımının yanında para insanlar için özgürlük, güç, güvenlik ve otonomi sağlama ile ilgili sosyal ve politik bir unsurdur (Furnham,1996:386). Para elde edilemediğinde mutsuzluk ve endişe yaratıcı bir unsur olduğu kadar varlığı ile insanları motive edici de bir güçtür (Hoon ve Lim, 2001:160). Paranın insan yaşamındaki yerini konu alan bir dizi araştırmada; insanların duygusal olarak en fazla anlam yüklediği nesnelere birinin para olduğu, insan yaşamındaki tatminin sahip olunan para ve güç ile yakından ilgili olduğu, para kaybının kişilerin yaşamlarında tatminsizliğe yol açtığı ve para ile gücün günlük yaşamda birbirlerinin yerine geçtiği ortaya koyulmuştur (Du ve Tang, 2005:283; Mitchell ve Mickel, 1999:568; Stern,1996:967).

Para günlük yaşamda olduğu kadar iş ilişkilerinde de önemli bir değişkendir ve özellikle işletme yöneticileri parayı bir cazibe, alıkoyma, motive etme, işe doğru yönlendirme ve iş yaptırma aracı olarak kullanabilmektedirler (Tang vd. 2002a:543). Kişilerin para ile ilişkileri konusunda araştırma yapan Furnham (1996:386) para takıntısı ile iş etiği arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir. Yine aynı araştırmada Furnham (1996) politik inançlar, Protestan çalışma etiği ve cinsiyet ile paraya ilişkin tutumlar arasında anlamlı ilişkilerin varlığını tespit etmiştir. Furnham (1996) Protestan çalışma etiği ile paraya sahip olma isteği arasında güçlü bir ilişkinin varlığını kanıtlamış ve para merkezli insanların parayı güç ve mutluluğun bir kaynağı olarak gördüğünü ileri sürmüştür. Para etiğine ilişkin

geliştirilen eğilimler bireyin ahlaki olmayan davranışlar sergilemesine de yol açabilmektedir (Vitel vd., 2006:118). Örneğin parayı başarının sembolü olarak gören kimse sırf parayı elde etmek için yasa dışı yollardan para elde etmeye çalışabilmektedir. Para örgüt içerisinde insanların davranışları ve performansları üzerinde önemli bir etkiye de sahiptir (Tang vd., 2002a:542 ve Tang vd., 2004a:111). Thozhur vd. (2006:163) yaptıkları araştırmalarında düşük ücret alan insanların paraya karşı geliştirdikleri tutumların onların ücret tatmini üzerinde etkili bir değişken olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Paranın yetersizliğine ilişkin algılamalar ücret tatminsizliğine, düşük bağlılığa ve etik olmayan davranışlara yol açabilir.

Bunun için yöneticiler paraya çok değer verirler. Tang paranın öneminin yaşam ve ücret tatmini üzerindeki etkisini yarı zamanlı ve tam zamanlı çalışanlarda farklı etkilere sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır (Du ve Tang, 2005:289). Tang ve Chiu (2003:23) araştırmalarında para sevgisi ile ücret tatmini arasında negatif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Yüksek düzeyde gelire sahip olan Hong Konglu işçilerin düşük düzeyde para sevgisi bulunmaktadır. Aynı çalışmada ücret tatmini ile örgütsel bağlılık arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Tang vd. (2004a:124-126) yaptıkları araştırmalarında para sevgisinin gelir ve ücret tatmini ilişkisinde hem ılımlaştırıcı hem de aracı bir değişken olduğunu tespit etmişlerdir.

Tang vd. (2006a:444) 29 ülkeyi kapsayan araştırmalarında para sevgisi ile ücret düzeyinden tatmin olma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulgusuna ulaşamamışlardır. Tang vd. (2006a:484) Amerika Birleşik Devletleri'nde yaptıkları araştırmalarında para sevgisi ile gelir arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişkilerin varlığını tespit etmiştir.

Tang ve Chiu (2003:23-25) Hong Kong'da beyaz yakalı işçiler üzerinde yaptıkları araştırmalarında para sevgisinin kötülüklerin kaynağı olduğunu fakat paranın kendisinin kötülüklerin kaynağı olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Aynı çalışmada, gelir ile para sevgisi arasında dolaylı ve negatif bir ilişki bulunmuştur.

Yüksek gelir düzeyine sahip olan beyaz yakalılarda düşük para sevgisi, düşük gelir düzeyine sahip olanlarda ise yüksek para sevgisi tespit edilmiştir. Para

sevgisi ise, gelir ve etik olmayan davranış ilişkisinde ve gelir ile kötülüklerin kaynağı olma ilişkisinde aracı değişken olarak ortaya çıkmıştır. Para sevgisi ölçüğünde zenginlik en önemli unsurdur.

Tang vd. (2004a:122) yaptıkları araştırmalarında para sevgisi ile yaş, gelir düzeyi deneyim ve iş değişikliği miktarı arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir. Aynı araştırmada düşük para sevgisine sahip olan bireylerde gelir ücret tatminine yol açan etkili bir değişken değilken, yüksek düzeyde para sevgisine sahip olan profesörlerde gelir ücret tatminine yol açan etkili bir değişkendir. (Tang vd. 2004a:124) Ücret tatminsizlikleri ise kurum açısından arzu edilmeyen sonuçların doğmasına yol açmaktadır (Du ve Tang, 2005:283). Tang vd. (2008:879) yaptıkları araştırmalarında para sevgisinin yardım etme davranışı aracı değişken olan dışsal motivasyon yolu ile negatif etkisinin varlığını tespit etmiştir. Tang vd. (2005:613) çalışmalarında paradan hoşlanmayan insanlarda, örgütsel temelli kendine saygı, Protestan çalışma etiği, iş tatmini de düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Aynı araştırmada paradan hoşlanmayan insanların insan ihtiyaçlarına düşük düzeyde ilgi gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Tang ve Chen (2008:14) yaptıkları araştırmalarında para sevgisi ile Makyevellizm arasında, Makyevellizm ile etik olmayan davranışlar arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişkilerin varlığını tespit etmiştir. Ayrıca aynı araştırmada Para sevgisi ile etik olmayan davranış arasında dolaylı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Para sevgisi Makyevellizm aracı değişkeni üzerinden etik olmayan davranışa yol açmaktadır. Sardžoska ve Tang (2009:508) Makedonya'da kamu ve özel sektör yöneticilerini kapsayan bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre kamu sektöründe para sevgisi ile iş stresi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir.

Tang vd. (2004b:544) Makedonya'da yaptıkları çalışmalarında öğrenciler iş adamlarına göre parayı daha fazla şeytan olarak algılamaktadırlar. İş adamları için para öğrencilere göre daha fazla başarının sembolüdür. Tang (2007:385) tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışan işçiler üzerinde yaptığı araştırmada para sevgisinin olası etkilerini araştırmıştır. Tam zamanlı çalışan işçiler için para sevgisi ve iş tatmini arasında negatif yönlü bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir. Fakat yarı zamanlı çalışan işçiler için aynı

etki bulunmamaktadır. Kısmi zamanlı çalışan işçiler için para sevgisi yaşam kalitesinin bir göstergesi iken tam zamanlı çalışanlar için aynı durum söz konusu değildir.

Tang vd. (2008:256) yaptıkları araştırmalarında yüksek gelir düzeyine sahip olanlarda düşük para sevgisi ve etik davranış ilişkisi bulunurken, düşük gelir düzeyine sahip olanlarda aynı ilişkinin varlığı tespit edilememiştir. Tang ve Luna-Arocas (2004:344-347) yaptıkları araştırmalarında farklı kişilik özelliklerine sahip olan insanların paraya karşı tutumlarını araştırmışlardır.

Elde ettikleri sonuçlara göre paraya tapınan insanlar parayı başarılarının sembolü olarak görmekte ve paralarını çok dikkatli harcamaktadırlar. Paraya hayranlık duyan dikkatsiz insanlar grubunda yer alanlar için para başarının sembolüdür ancak bu kişiler paralarını harcarlarken çok dikkatli olmazlar.

Paraya karşı ilgisiz olanlar için para kişinin başarısının sembolü değildir aynı zamanda para şeytan da değildir. Paradan öğrenen insanlar, paraya karşı en fazla negatif tutum gösterenlerdir. Bu kişiler parayı şeytan olarak görürler ve parayı başarının sembolü olarak görmezler.

3. ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Konusu, Kapsam ve Kısıtları

Araştırma kapsamına Giresun'da faaliyet gösteren Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler dahil edilmiş ve bunların görüşleri değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmanın konusu vergi mükelleflerinin para sevgisini irdelemek ve para sevgisinin vergi ahlakı üzerindeki etkisini belirlemektedir.

Zaman ve maliyet kısıtlarından dolayı araştırma evreni Türkiye genelini kapsayacak şekilde ele alınmamış, sadece Giresun'daki Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler araştırmaya dahil edilmiştir. Dolayısıyla bu araştırmanın sonuçları yalnızca kapsam içindeki anket uygulanan denekler için geçerli olup genellenemez. Ayrıca anketler anketörler vasıtasıyla yapıldığı için araç etkisi mevcuttur. Ayrıca örnek kütlelerin temsil yeteneği ve örnek büyüklüğü de araştırmanın güvenilirliğini ve genellenebilirliğini olumsuz etkilemektedir.

3.2. Araştırmanın Metodolojisi

3.2.1. Örnekleme Süreci

Araştırmanın evreni Giresun'da faaliyet gösteren serbest muhasebeci ve

serbest muhasebeci mali müşavirler olup toplam 102 kişidir. Araştırma evrenindeki deneklerin 42'si ankete katılmayı kabul etmiştir. Dolayısıyla örneklem büyüklüğü 42'dir.

Araştırmada her bir deneğe ulaşıp anket uygulanmaya çalışılmıştır. Bir kısmına ulaşılamamış, bir kısmı da anketi doldurmak istememiştir. Dolayısıyla toplam 42 kişiye anket uygulanmıştır.

3.2.2. Veri Toplama Yöntem ve Aracı

Araştırmada veri ve bilgilere ulaşmada yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu, vergi ahlaki düzeyini ölçmeye yarayan ve pek çok çalışmada (Torgler, 2003; Alm ve Luis-Gomez, 2008; Torgler 2004) da kullanılmış olan WVS (World Values Survey - Dünya Değerler Araştırması)² veri tabanından ve para sevgisi ölçeği için Du ve Tang'ın (2005) çalışmasından uyarlanmıştır.

Anket formunun ilk bölümünde araştırmanın amacı ve kapsamı (sadece anketi doldurana bilgilendirmeye ve teşvik etmeye yönelik soru tarzı olmayan bilgiler) ve demografik (yaş, cinsiyet, mesleki tecrübe, eğitim) değişkenlerle ilgili ibarelere, ikinci bölümünde ise ileri sürülen teorik yapıyı ölçecek 18 soruya yer verilmiştir.

Ankette 7'li Likert ölçeği (7:Kesinlikle katılıyorum ,..., 1:Kesinlikle katılmıyorum) kullanılmış ve cevaplayıcılardan sorulan her bir ifadeye kendi görüşlerine uygun cevap vermeleri istenmiştir.

Ölçeklerde yer alan ifadelerin İngilizce aslından Türkçe'ye çevrilmesinde işletme bölümü öğretim üyelerinin de görüşü alınmış, daha sonrada tekrar İngilizce'ye çevrilerek aralarındaki farklılıklar irdelenmiştir.

Ankette yer alan ifadelerin doğruluğu, anlaşılabilirliği, kapsamı, uzunluğu, akıcılığı gibi özellikler araştırma kapsamındaki 10 kişiye ön test yapılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre anket formunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

2 WVS, 1981 yılından bu yana yürütülen ve dünyanın 80 civarında ülkesinde gerçekleştirilen bir sosyal bilim projesidir (World Values Survey Turkey, 2007). Sosyal bilimlerde araştırma yapmaya uygun pek çok sorunun bulunduğu genel ölçek, her 5 yılda bir tekrarlanarak güncellenmektedir.

3.2.3.Araştırmanın Hipotezleri ve Değişkenleri

Bu araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir

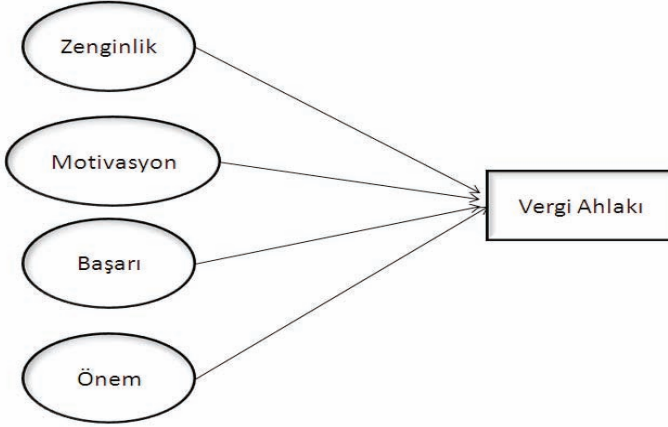
H_1 : Zengin olma arzusu vergi ahlakını olumsuz yönde etkiler.

H_2 : Motivasyon kaynağının para olması vergi ahlakını olumsuz yönde etkiler.

H_3 : Parayı başarının sembolü olarak görme vergi ahlakını olumsuz yönde etkiler.

H_4 : Paraya aşırı önem verme vergi ahlakını olumsuz yönde etkiler.

Şekil-1: Araştırmanın Modeli (Du ve Tang, 2005 ve WVS)

Bu çalışmadaki para sevgisi ölçeği 17 madde ve 4 faktörden oluşmaktadır. Ölçek Du ve Tang'ın (2005) çalışmasından uyarlanmıştır. Ölçekteki dört faktör sırası ile; zenginlik, motivasyon, başarı ve önemdir. Zenginlik faktörü kişinin zengin olma ve çok para kazanma isteklerini ifade etmektedir. İkinci faktör olan motivasyon para kazanmak için çok istekli olmayı, üçüncü faktör olan başarı parayı başarının sembolü olarak görmeyi, dördüncü faktör önem ise bilişsel olarak paranın değerli olduğuna ilişkin vurguyu ifade etmektedir. Vergi ahlakı düzeyini ölçmeye yarayan ve pek çok çalışmada (Torgler, 2003; Alm ve Luis-Gomez, 2008; Torgler 2004) da kullanılan bir adet soru WVS (Dünya Değerler Araştırması) veri tabanından uyarlanmıştır. Deneklerin, *“Mükelleflerim fırsatını bulduklarında vergi hilelerine başvururlar”* biçiminde ifade edilen soruya verdikleri yanıt onların vergi ahlakı düzeylerini ölçmektedir. Bu ifade yapısı itibarıyla vergi ahlaksızlığını ölçtüğü ve çalışmamız vergi ahlakı düzeyini pozitif yönde dikkate aldığı için *“Mükelleflerim fırsatını bulsalar da vergi hilelerine başvurmazlar”* olarak değiştirilmiştir.

Araştırmadaki yapılar ve bu yapılara ait değişkenler aşağıdaki gibidir (EK-1).

Zenginlik Faktörü: 3, 4, 16 ve 17. sorular.

Motivasyon Faktörü: 1, 5, 7 ve 10. sorular.

Başarı Faktörü: 8, 9, 12, 14. sorular.

Önem Faktörü: 2, 6, 13, 15 ve 18. sorular.

11.soru: Vergi ahlaki ölçüğünü yansıtan tek soru.

3.2.4.Araştırma Verilerinin Analizi Yöntemi

Bu araştırmada Yapısal Eşitlik Modeli kullanılmıştır. Yapısal Eşitlik Modeli ekonomistler, eğitim araştırmacıları ve pazarlama araştırmacıları gibi sosyal bilim alanında faaliyette bulunan bilim adamları tarafından kullanılan ve çok değişkenli istatistiksel tekniklerin birleşiminden meydana gelen yeni ve çok kuvvetli bir analiz tekniğidir. Yapısal Eşitlik Modeli istatistiksel bağımlılığa dayalı modellerle ilgili karma hipotezlerin içindeki değişkenlerin sebep sonuç ilişkisini açıklayabilen ve teorik modellerin bir bütün olarak test edilmesine olanak veren etkili bir model test etme ve geliştirme yöntemidir. Araştırmacının zihnindeki, araştırma henüz yapılmadan önce var olan değişkenler arası ilişkilere ait bir modelin, araştırmadan elde edilen veriler aracılığı ile sınanmasına dayanmaktadır (Yu, 2004:12).

Yapısal Eşitlik Modeli birden fazla regresyon analizini bir arada yapan genel regresyon analizinin bir uzantısı olup geleneksel modellerin testinde kullanılabilir. Fakat farklı olarak daha karmaşık ilişkilerin ortaya çıktığı durumlarda da (doğrulayıcı faktör analizi, zaman serileri vb.) yararlı olan bir metottur (Information Technology Services, 2004:3). İlgi alanı gizli değişkenler tarafından temsil edilen teorik yapılardır. Temel olarak faktör analizi ve regresyon analizinin birleşimidir. Teorik yapıya göre oluşturulan tahmini kovaryans matrisinin gözlenen verilerin kovaryans matrisine uygunluğunu irdeler (Hox ve Bechger, 1995:356). Yapısal Eşitlik Modeli regresyon analizine daha çok benzemekle birlikte, etkileşimleri modelleyen, doğrusal olmayan durumlarla baş edebilen, bağımsız değişkenler arası korelasyona izin veren, ölçüm hatalarını modele dahil eden, aralarında korelasyon olan ölçüm hatalarını dikkate alan ve her biri birden fazla gözlenen değişkenle ölçülen çoklu bağımsız ve bağımlı

gizli değişkenler arası ilişkileri ortaya koyan ve test eden çok güçlü bir istatistiksel tekniktir. Diğer çok değişkenli istatistik yöntemleri açıklayıcı ve tanımlayıcı (exploratory and descriptive) özellik taşıırken Yapısal Eşitlik Modeli doğrulayıcı (confirmatory) bir yapı arz eder. Bu da hipotez testinde Yapısal Eşitlik Modelinin üstün tarafını ortaya koyar. Aynı zamanda diğer çok değişkenli istatistik türleri hata ölçümlerini (measurement error) tayin edemez ve bunu düzeltmezken Yapısal Eşitlik Modeli hemen hemen bütün ölçüm parametrelerini işleme dahil eder ve sonucu buna göre gerçekleştirir (Anderson, 2004:8).

Araştırma verilerinin analizinde SPSS 13 (Statistic Package for Social Science 13) ve AMOS 4.0 (Analysis of Moment Structure) paket programları kullanılmıştır

3.3.Bulgular

3.3.1. Demografik Veriler

Araştırma kapsamında yer alan bireylerin %8'i bayan, %92'si erkektir. Bireylerin %10'u meslek yüksek okulu ve %90'ı lisans mezunudur. Ankete katılanların yaşlarına bakıldığında, %16'sı 20-30 yaş, %26'sı 31-40 yaş, %21'i 41-50 yaş ve %37'si 51 ve üstü yaş aralıklarındadır. Ankete katılanlara mesleki tecrübeleri açısından bakıldığında ise, %14'ü 0-5 yıl, %15'i 6-10 yıl, %31'i 11-15 yıl, %5'i 16-20 yıl ve % 35'i 21 ve üstü yıl tecrübeye sahiptirler.

3.3.2.Ölçüm Modeli (doğrulayıcı faktör analizi, DFA)

Yapısal Eşitlik Modeline girmeden önce kullanılan modelin ölçeklerinin geçerlilik ve güvenilirliğinin ölçülmesi gereklidir. Bu sürece yani gizli değişkenlerle bu gizli değişkenlerin ilgili olduğu gözlenen değişkenler arasındaki yapıyı değerlendiren sürece ölçüm modeli denir. Öncelikle ölçüm modelinin tamamının uygunluğunu gösteren uyum iyiliği indekslerinin irdelenmesi gerekir. Eğer ölçüm modelinin uyum iyiliği indeksleri belirli kritik değerlerin altında ise ölçüm modelinde bazı değişiklikler yapılır. Uyum iyiliği indeksleri kritik değerleri aşan ölçüm modeli bir sonraki aşamaya geçer. Doğrulayıcı faktör analizinde model içinde kullanılacak gizli değişkenlerin doğruluk oranı araştırılır. Yani her gizli değişkene ait ilgili değişkenlerin gerçekten bağlı oldukları gizli değişkeni açıklayıp açıklamadığı ölçülür. DFA sonucunda gizli değişkenlerin ilgili

değişkenleri üzerindeki standardize faktör yüklerinin 0.70'den yüksek bir değer alması ve t değerinin de anlamlı olması gerekir. Güvenirlilik içinse gizli değişkenlerin güvenirlilik katsayılarının %70'in üzerinde, açıklanan varyans tahmin değerlerinin de % 50'nin üstünde olması beklenir (Hui, 2003:6).

Araştırmanın ölçüm modeline AMOS programı kullanılarak DFA yapılmıştır. DFA sonucu elde edilen uyum iyiliği indeksleri ölçüm modelinin düşük uyumlu olduğunu göstermiştir ($X^2=266,760$; $CMIN/df=11,234$; $GFI=0,638$; $NFI=0,721$; $RFI=0,597$; $IFI=0,782$; $CFI=0,768$; $RMSEA=0,313$). Dolayısıyla ölçüm modelinde değişiklikler yaparak iyileştirmelere gidilmiştir. AMOS'ta düzeltme indeksleri ve artık değerler irdelendiğinde veriler ile model arasındaki uyumu bozan, normal dağılımı olumsuz yönde etkileyen ve modeli bir bütün olarak geçersiz kılan etkenler görülmüştür. Yüksek düzeyde hatalı sonuçlara neden olan motivasyon1, motivasyon3, başarı2 ve önem1 gözlenen değişkenleri modelden çıkarılmıştır. Ayrıca bazı değişkenler arası kovaryanslar oluşturulmuştur. Değiştirilen ölçüm modeline tekrar DFA uygulanmış ve bu sefer ölçüm modelinin verilere yüksek düzeyde uyum sağladığı tespit edilmiştir (Tablo 1)($X^2=57.762$; $CMIN/df=3,134$; $GFI=0,892$; $NFI=0,921$; $RFI=0,957$; $IFI=0,982$; $CFI=0,978$; $RMSEA=0,057$).

Tablo-1: Değiştirilmiş Ölçüm Modeli Sonucu

Gizli Değişkenler (Faktörler)	Gözlenen Değişkenler	Standart Tahmin (MLE)	Standart Hata	p	Açıklanan Varyans	Faktör Güven. Katsayısı
Önem	Önem2	0,387	0,111	0,011	0,643	0,781
	Önem3	0,547	0,155	0,001		
	Önem4	0,927	-	-		
	Önem5	0,359	0,158	0,023		
Zenginlik	Zengin1	0,497	0,139	0,003	0,691	0,799
	Zengin2	0,563	0,154	0,000		
	Zengin3	0,488	0,199	0,002		
	Zengin4	0,937	-	-		
Motivasyon	Mot2	0,725	0,547	0,046	0,712	0,821
	Mot4	0,660	-	-		
Başarı	Başarı1	0,653	0,180	0,000	0,732	0,803
	Başarı3	0,807	0,432	0,000		
	Başarı4	0,648	-	-		

* t değerlerine ait bütün p değerleri < 0.05 bulunmuştur.

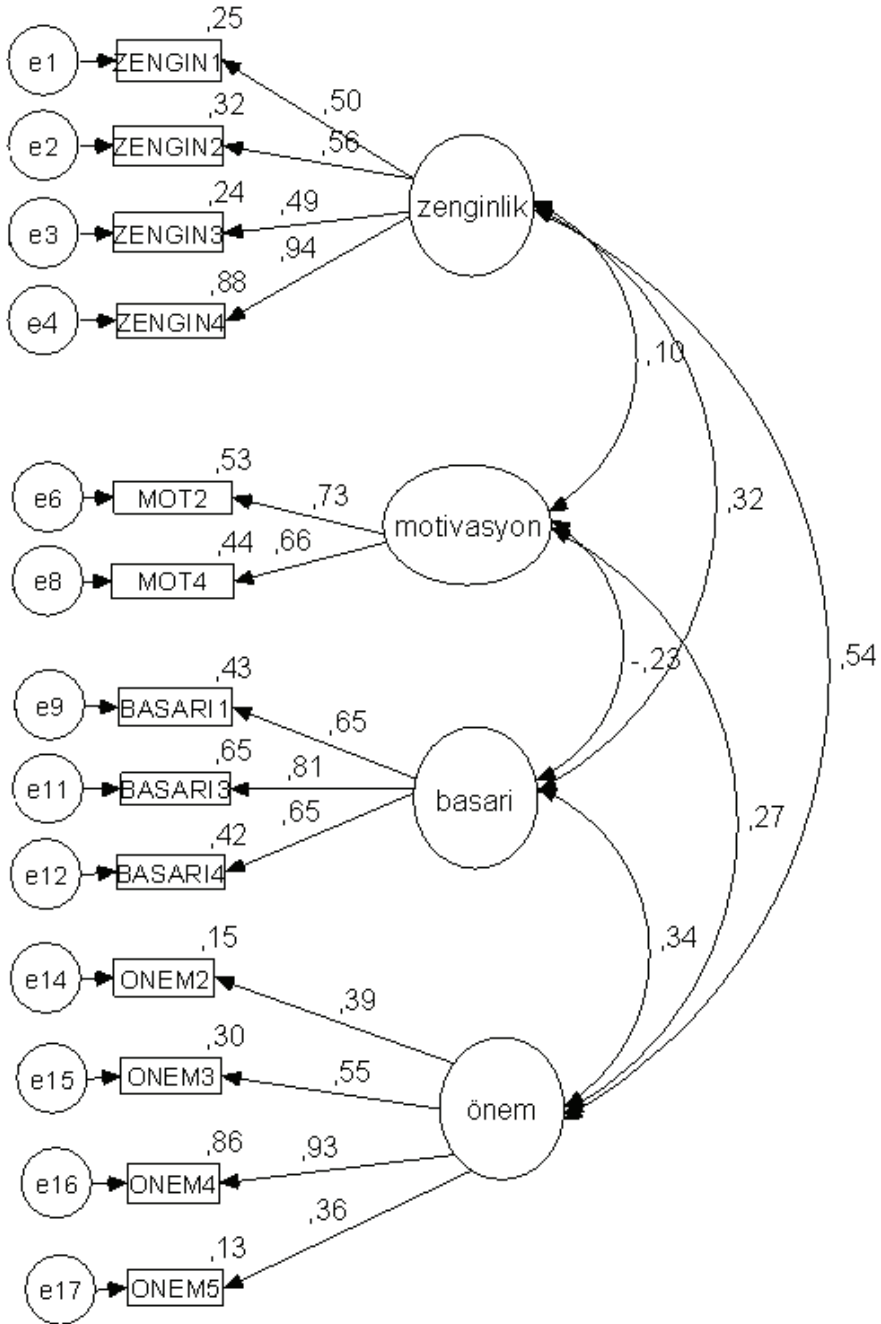
Tablo 1, ölçüm modelindeki değişkenlerin standart tahmin değerlerini, standart

hatalarını, anlamlılık düzeylerini ve güvenilirlik düzeylerini göstermektedir. Değişkenlerin standart tahmin değerlerine bakıldığında bunların 0,359 ile 0,937 değerleri arasında değiştiği görülmektedir. Bu tahminlerin t değerleri de 0,05 önemlilik düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla ölçüm modelinin geçerliliği sağlanmıştır.

Ölçüm modelinde iki tür güvenilirlik ölçüsü kullanıldı; faktörlerin açıklanan varyansı ve faktörlerin güvenilirlik katsayıları. Faktörlerin açıklanan varyans tahminleri her bir faktörün ilgili gözlenen değişkenlerinde açıkladığı toplam varyans değerini göstermektedir.

Tablo 1’de görüldüğü gibi bulunan faktörlerin açıklanan varyans oranları gerekli olan alt limitin (%0,50) üzerindedir. Diğer bir güvenilirlik ölçütü olan faktörlerin güvenilirlik katsayıları ise faktörlerin içsel güvenilirliğini belirtmektedir. Tablo 1’e bakıldığında faktörlerin güvenilirlik katsayıları alt limit olan 0,70’in üzerinde bir değer almışlardır. Dolayısıyla ölçüm modelinin güvenilir olduğu ifade edilebilir.

Şekil-2: Ölçüm Modeli

3.3.3.Yapısal Eşitlik Modeli

Yapısal Eşitlik Modelinde önceden belirlenen modelin (teorik) elde edilen veriyi ne kadar iyi açıkladığı uyum iyiliği indeksleri ile belirlenir. Uyum iyiliği indeksleri modelin kabul edilmesi veya reddedilmesi kararının verildiği aşamadır. Eğer modelin tamamı uyum iyiliği indeksleri sonucunda reddedilirse model içindeki katsayıların veya parametrelerin bir önemi olmaz ve bunlar değerlendirilmez.

Öncelikle bir modelin tamamının kabul edilmesi gerekir ki bunun ardından katsayıların anlamlılığı irdelenebilsin. Uyum iyiliği indeksleri konusu henüz gelişme aşamasında olan bir alandır. Her bir uyum iyiliği indeksinde belirli bazı kritik limit noktaları vardır. Ama bunlar kesin olmayıp birer kabullenmedir. Yeni gelişmekte olan alanlarda oluşturulan bir modelin uyum iyiliği indekslerinin kritik limitlerin altında kalması normaldir.

Çok fazla sayıda uyum iyiliği indeksleri olmakla birlikte uygulamada bunlardan ancak 5-6 tanesi kullanılmaktadır (Garson, 2004:3). Bu araştırmada diğer araştırmalarda en fazla kullanılan uyum iyiliği indeksleri kullanılmıştır ve Tablo-2'deki belirtilen sonuçlar alınmıştır.

Tablo-2: Araştırma Modelinin Uyum İyiliği İndeksleri Sonuçları

Model Uyum İndeksleri	Modelimiz
X ² (Chi Square)(Ki-Kare) değeri	70,695
CMIN/df	3.19
Goodness of fit index, GFI (Uyum İyiliği İndeksi)	0,871
Incremental fit index, IFI (Artırımlı Uyum İyiliği İndeksi)	0,954
Comperative fit index, CFI(Karşılaştırmalı Uyum İyiliği İndeksi)	0,945
Normed fit index, NFI(Normlaşmış Uyum İyiliği İndeksi)	0,917
Relative fit index, RFI(Göreceli Uyum İyiliği İndeksi)	0,922
Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA (Yaklaşım Hatasının Kök Ortalama Karesi)	0,072

Ki Kare (Chi Square), orjinal değişken matrisinin varsayılan matristen farklı olup olmadığını test eder. Bu test regresyon katsayılarının işaretine ve anlamlılık düzeyine bakar ve modelin ayrı ayrı parçaları hakkında bilgi verir. Aynı zamanda bu testle modelin tamamının doğruluğu da ölçülebilir. Bu testte normal Ki Kare testinin tersi olarak Ki Kare değerinin mümkün olduğunca düşük olması arzulanır. Ki Kare testi normal kullanımında

gözlenen verilerle tahmin edilen veriler arasındaki farkı test eder. Diğer istatistik testlerinde H_0 hipotezi gözlenen verilerle tahmin edilen veriler arasında bir ilişki yoktur şeklindedir ve bu testlerde H_1 hipotezi yani ilişki vardır sonucu aranmaktadır. Dolayısıyla Ki Kare değerinin anlamlı çıkması ve değerinin büyük olması arzulanır ki H_1 hipotezi kabul edilebilsin.

Diğer taraftan Yapısal Eşitlik Modelinde gözlenen verilerle teorik veriler arasındaki fark araştırılırken arada bir farkın olmaması gerekir ki model verilere uygun ve doğrulanabilir olsun. Dolayısıyla Yapısal Eşitlik Modelinde H_0 hipotezinin kabul edilmesi istenir. Bu nedenle Ki Kare değerinin anlamsız ve değer olarak küçük bir rakam çıkması arzulanır.

Ki Kare değerinin anlamsız çıkması modelin kabul edildiği anlamına gelmez diğer bazı uyum iyiliği testlerinin de uygulanması gerekir. Ayrıca Ki Kare değerinin anlamlı ve yüksek çıkması da modelin reddedildiği manasına gelmez. (Flehandbones, 2004: 14).

Bu araştırmada Ki Kare değeri anlamlı ve değer olarak yüksek çıkmamıştır ($\chi^2=70,695$). Ayrıca Ki kare/sd değerinin (CMIN/df) $3,19 \leq 5$ olması da olumlu ve istenen bir sonuçtur ve Ki karenin serbestlik derecesine bağlılığını ortadan kaldırarak daha anlamlı sonuç vermektedir.

GFI (Goodness of fit Index) (Uyum İyiliği İndeksi), varsayılan modelce hesaplanan gözlenen değişkenler arasındaki genel kovaryans miktarını gösterir. Regresyon analizindeki R^2 gibi açıklanabilir. Aralarındaki fark R^2 (determinasyon katsayısı) hata varyansı ile ilgili iken GFI gözlenen kovaryans yüzdesiyle ilgilidir. Örnek hacminin yüksek olması GFI değerini yükselterek doğru sonuç alınmasını önleyebilir.

GFI değeri 0 ile 1 arasında değişir. GFI'nın 0.90'ı aşması mükemmel bir model göstergesi olarak alınmaktadır. Bu durum gözlenen değişkenler arasında yeterince kovaryansın hesaplandığı anlamına gelmektedir (Mels, 2004: 8). Tablo 2'de görüldüğü gibi modelimiz için bu değer 0,871'dir.

CFI (Comparative Fit Index - Karşılaştırmalı Uyum İyiliği İndeksi), aynı zamanda Bentler Comparative Fit İndeks olarak ta bilinir.

Mevcut modelin uyumu ile gizli değişkenler arası korelasyonu ve kovaryansı yok sayan H_0 hipotez modelinin uyumunu karşılaştırır. Yani model tarafından

tahmin edilen kovaryans matrisi ile H_0 'ın kovaryans matrisini karşılaştırır. CFI 0-1 arası değişen değerler alır. 1'e yaklaştıkça uyum iyiliğinin arttığını gösterir veya daha yüksek CFI'ya sahip modelin daha güçlü uyum içinde olduğunu vurgular. CFI, NFI'ya benzer ama aralarındaki fark CFI'nın örnek büyüklüğünden etkilenmesidir.

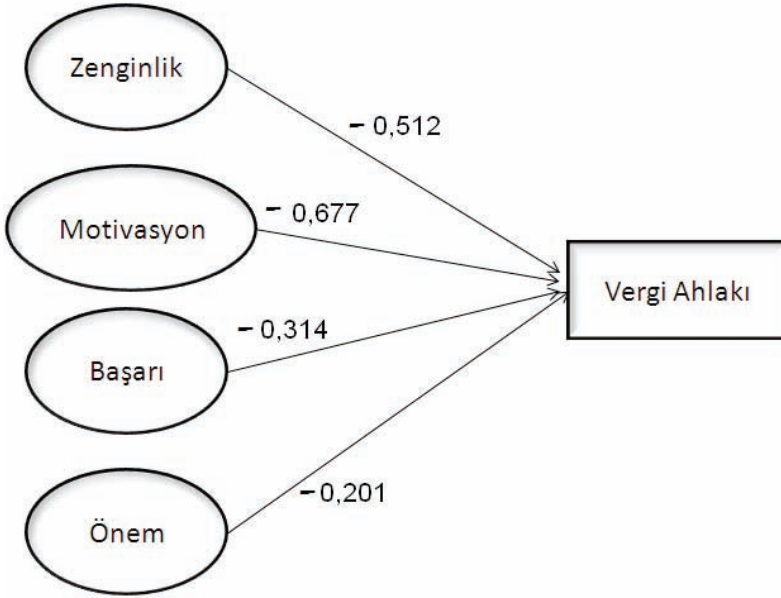
CFI'nın kabul edilebilmesi için 0.90'ın üzerinde bir değer alması gerekir (modeldeki kovaryans ve korelasyon matrisinin % 90'ının gözlenen veriler tarafından tekrar oluşturulabilme oranını ifade eder) (Demerouti, 2004:15). Araştırmamızda CFI değeri 0,945 bulunmuştur.

IFI (Incremental Fit Index - Artırmalı Uyum İyiliği İndeksi), DELTA2 olarak ta bilinir. Bazı koşullarda 1'in üzerinde değer alabilir bu durumda 1'e eşitlenir. 0.90'ın üstünde olması istenilir. Tablo 2'de görülebileceği gibi araştırma modelimizdeki IFI değeri 0,954'dir.

NFI (Normed Fit Index - Normlanmış Uyum İyiliği İndeksi), Bentler ve Bonett, karşılaştırmacı uygunluk indeksi adını verdikleri bir dizi test geliştirmişlerdir. Bu indeks varsayılan modelin temel ya da H_0 hipoteziyle olan uygunluğunu araştırır.

Amaç varsayılan modelin kullanılmasıyla iyileşen uygunluk miktarını belirlemektir. Diğer bir deyişle H_0 hipotezinin uygunluğu ile karşılaştırıldığında varsayılan modeli kullanarak elde edilen uygunluktaki artış miktarını gösterir ve 0-1 arası değer alır.

Bulunan değer 0.90 üzerinde olması gerekir ve 1'e ne kadar yaklaşırsa o kadar fazla uyum iyiliğine sahiptir. NFI'nın dezavantajı modeldeki parametre sayısının artmasıyla doğru orantılı olarak artmasıdır bu da doğru olmayan bir modelin kabulüyle sonuçlanabilir (DELTA 1 olarak ta adlandırılmaktadır). Araştırmamızdaki NFI değeri 0,917 çıkmıştır.

Şekil 3. Araştırma Modeli Testinin AMOS Çıktısı

RFI (Relative Fit Index - Göreceli Uyum İyiliği İndeksi), RHO1 olarak bilinir. 0-1 arası değişen değerler alır (bazen bu değerlerin dışına çıkabilir). 0.90'dan yüksek bir değer alması istenilir (Demerouti, 2004: 5). Tablo 2'de görüldüğü gibi bu değer 0,922'dir.

RMSEA'nın (Root Mean Square Error of Approximation - Yaklaşım Hatasının Kök Ortalama Karesi) modelin uygun olabilmesi için 0.05 veya daha düşük bir değer alması gereklidir. RMSEA değeri 0.05 ile 0.08 arası bir değer alan modelin uyumu yeterlidir, 0.10 ve daha üstünde ise modelin uygunluğu zayıftır. Araştırma modelimizde RMSEA 0,072 bulunmuştur.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Vergi ahlakı, bireylerin dışsal bir zorlama ve baskı olmaksızın gönüllü olarak vergi ödeme isteği şeklinde ifade edilebilir (Torgler, 2003). Bu açıdan bakıldığında çalışmanın sonuçları kişilerdeki para sevgisinin artmasının vergi ahlakını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Diğer bir ifade ile kişilerin parayı sevme katsayısı arttıkça vergi ödemekten kaçınma eğilimi de o oranda artmaktadır. Araştırma modeli testi sonucunda ileri sürülen 4 hipotezde, yani para sevgisine ilişkin faktörlerin vergi ahlakını olumsuz

yönde etkilediği, kabul edilmiştir. Bu sonuca göre vergi ahlakını olumsuz yönde etkileyen en önemli faktör motivasyon faktörü olup ($r=-0,677$) bunu ise sırasıyla zenginlik faktörü ($r=-0,512$), başarı faktörü ($r=-0,314$) ve önem faktörü ($r=-201$) izlemektedir. Yapısal modeldeki bütün regresyon katsayıları $p=0,05$ önemlilik düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlar göstermektedir ki araştırmanın bütün hipotezleri kabul edilmiştir.

Çalışmanın bulgularında paraya yönelik motivasyonun, yani daha fazla gelir sahibi olmak için çok çalışma isteğinin ve para için daha sıkı çalışma isteğinin vergi ahlakını olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Daha spesifik bir ifade ile, Giresun'da faaliyet gösteren vergi mükelleflerinin vergi ahlakını en olumsuz etkileyen tutum para elde etmeye karşı aşırı motive olmaktır. Bu bulgu, vergi ahlakı literatüründe daha önce yapılan bazı çalışmaların sonuçları ile de örtüşmektedir (Alm ve Torgler, 2006). Para kazanmaya ciddi düzeyde motive olmuş ve bu motivasyon ile birlikte daha yüksek gelir elde edebilmiş olan bireyler, vergiler yoluyla devletin, ellerindeki gelirleri "gasp" ettiği inancına daha fazla sahiptirler (Torgler ve Schaltegger, 2005). Bu inancın hakim olduğu bireyler toplumun daha az gelire sahip olan bireyelerine göre vergiye uyum sağlamada daha dirençli pozisyonda bulunabilmektedirler. Bu direncin nedeni, devletin bu kişilerin ellerinden aldığı paraları verimsiz alanlarda kullanacağı yönünde dışsal nedenlere bağlı bir algılama olabileceği gibi bu bireylerin toplumun aylak ya da tembel kesimlerini finanse etmeme istekliliği gibi içsel bir tutumdan da kaynaklanabiliyor olmaktadır. Vergi ahlakının bir ülkede gelişebilmesi için vergi mükelleflerinin gönüllü davranışlarının sağlanması ve devam ettirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular Tang ve Chen'in (2008:14) yaptıkları ve para sevgisinin etik olmayan davranışlara neden olduğunu belirttikleri çalışmadaki bulgular ile örtüşmektedir. Zira bahsi geçen çalışmada para sevgisi ile Makyevellizm arasında, Makyevellizm ile etik olmayan davranışlar arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişkilerin varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı çalışmada para sevgisi ile etik olmayan davranış arasında dolaylı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Para sevgisi Makyevellizm aracı değişkeni üzerinden etik olmayan davranışa yol açmaktadır. Tang ve Chen'in çalışması ve bu çalışmanın sonuçları göstermektedir ki para sevgisinin yüksek olması ahlaki değerlerde aşınmaya yol açmaktadır. Bu durum, küresel ekonominin bir darboğazdan

geçtiği bu günlerde, kapitalist ekonomik yapının üzerinde düşünülmesi gereken ciddi bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel finansal kriz ile birlikte “paranın bir değerlendirme aracı olarak kalitesine” yönelik ortaya çıkan tartışmalara ek olarak bu çalışma ile birlikte “paranın kamusal ve sosyal hizmet gönüllüğüne” katkısı da tartışmaya açılabilir. Bu çalışmanın deneysel sonuçları paranın kamusal hizmetlerden biri olarak kabul edilebilecek vergi ödeme istenci üzerinde olumsuz etkilere neden olduğu kanıtlanmıştır. Bununla birlikte, bilinen tarihi ile Lidyalılardan beri ekonomik bir değişim aracı olarak kullanılmakta olan paranın, küresel finansal krizle başlayan yeni finansal araç arayışlar çerçevesinde, bireyler tarafından sosyal sorumluluklara daha fazla gönüllü olunacak şekilde yeniden şekillendirilmesi ve/veya gerekli görüldüğü takdirde başka araçlarla ikame edilmesinin tartışmaya açılması gerekmektedir.

Kişilerde bulunan zengin olma isteği, zengin olmanın güzel bir şey olduğu düşüncesi, zengin olduğunda ve çok para kazanıldığında yaşamının çok daha keyifli olacağına düşünülmesi gibi duygular, kişilerde fırsatını bulduklarında vergi hilelerine başvurularında etkili bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır. Kısaca ifade edilecek olunursa kişideki zengin olma isteği arttıkça vergi ahlakı da bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre paranın kişiyi daha sıkı çalışmaya yöneltmesi ve para kazanmak için çok çalışmaya istekli olmak kişilerde vergi hilelerine başvurma eğilimlerini arttırmaktadır. Diğer bir ifade ile para kazanmaya aşırı motive olmak vergi kaçırma eğilimlerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre paranın kişinin ne kadar başarılı olduğunun ve paranın kişinin becerisini yansıttığının göstergesi olarak düşünülmesi ve parayı kişilerin birbirlerini karşılaştırma aracı olarak görmeleri vergi ahlakının bozulmasına yol açmaktadır. Kısaca ifade edilecek olunursa para başarının sembolü olarak görüldüğünde vergi kaçırma eğilimleri de artmaktadır. Araştırma modelinde ortaya çıkan diğer bir ilginç sonuç da; parayı önemli, değerli güzel ve çekici olarak düşünmenin kişideki vergi ahlakını olumsuz yönde etkilemesidir. Kişide paraya verilen önemin artması, paranın yaşamı içerisinde önemli bir rolü olduğunu düşünmesi, onun vergi ödemeye yönelik tutumunu da olumsuz etkilemektedir. Araştırma sonuçlarının değerlendirilmesinde iki çok önemli husus okuyucular tarafından göz önünde bulundurulmalıdır.

Bunlardan birincisi, araştırma anketi vergi ahlakı tutumları ölçülmeye çalışılan vergi mükellefleri üzerinde değil Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler üzerinde yapılmıştır. Bir diğer ifade ile araştırma bulguları vergi mükelleflerinin para sevgisinin vergi ahlakı üzerindeki etkisini yansıtmaktan ziyade SM ve SMMM'lerin vergi mükelleflerinin para sevgisinin vergi ahlakı üzerindeki etkisini algılama yönelimini ortaya koymaktadır. Bu nedenle yukarıda belirtilen araştırma bulgularının tanımlayıcı olarak ele alınmasına ek olarak Giresun'da faaliyet göstermekte olan SM ve SMMM'lerin işlerini yapmakla sorumlu oldukları vergi mükelleflerini para sevgisinin yüksek olmasının vergi ahlakını olumsuz etkilemediğini algıladıkları ifade edilebilir. Şüphesiz ki vergi mükelleflerinin para sevgisinin vergi ahlakını olumsuz etkilemesi Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler'in kontrolleri dışında gelişmiş olan, asla önüne geçemeyecekleri bir olgudur. Ve hatta Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ne kadar iyi ve kaliteli hizmet sunarlarsa sunsunlar veya devlet mükelleflere ne kadar kolaylık sağlarsa sağlasın eğer vergi mükelleflerinin olumlu tutumları sağlanamazsa vergi ahlakının geliştirilmesine yönelik çabalar başarısızlığa uğrayacaktır. İkinci olarak, araştırma bulgularının değerlendirilmesinde Giresun ilinin sosyo-ekonomik durumunun ve bu bağlamda serbest muhasebeci ve mükellef profillerinin de ele alınması gerekmektedir. Her ne kadar bu çalışmada ele alınmamış olsa da sosyal ve ekonomik veriler Giresun ilinin demografik, istihdam, sanayi, altyapı ve mali göstergelerinin gelişmemiş kümelerin içinde yer aldığını vurgulamaktadır (Karabulut vd., 2004). Bu nedenle, çalışmanın bir başka sonucu olarak sosyo-ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerde para sevgisinin yüksek olduğu ve dolaylı olarak bunun vergi ahlakını olumsuz yönde etkilediği ortay koyulabilir.

Bu çalışmadan sonraki literatür farklı yönlerde ilerleyebilir. Para sevgisinin vergi mükelleflerinde ve diğer iş alanlarında ortaya çıkartabileceği yeni problemleri araştırmak, para sevgisinin ortaya çıkardığı ahlak sorunlara çözüm önerileri getirmektir, Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin de para sevgisini ve vergi ahlakı yönelimlerini test etmek, Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin mükelleflerinin olumsuz vergi tutumlarına karşı aldığı ve alabileceği önlemleri ortaya koymak ve tartışmak bundan sonra yapılacak olan para sevgisi ve vergi ahlakı ilişkisine yönelik çalışmaların temel yönelimleri olabilirler.

KAYNAKLAR

Aktan, C.C. 2006. "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı", içinde (Edit) C.C. Aktan, D. Dileyici ve İ.Y. Vural, *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss.125-137.

Allingham, M.C. ve Sandmo A. 1972. "Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis", *Journal of Public Economics*, V.1, ss.323-338

Alm, J. ve Luis-Gomez J. 2008. "Social Capital and Tax Morale in Spain", *Economic Analysis and Policy*, V.38, No.1, ss.73-87.

Alm, J. ve Torgler, B. 2006. "Culture differences and Tax Morale in the United States and in Europe", *Journal of Economic Psychology*, V.27, ss.224-246.

Anderson, J.G. 2004. "The Basic of Structural Equation Model", web.ics.purdue.edu/~janders1/Soc681/Soc%20681%20Basics%20of%20Structural%20Equation%20Modeling%202002.ppt.(Erişim Tarihi: 07.02.2005).

Becker, G.S. 1974. "Crime and Punishment: An Economic Approach", in Essays in the *Economics of Crime And Punishment* (Edit. G.S. Becker and W.M. Landes), NBER, Columbia, ss.1-54.

Burggraeve, R. 1995. "The Ethical Meaning of Money in the Thought of Emmanuel Levinas", *Ethical Perspectives*, 2(1), ss.11- 16.

Çiçek, H. 2006. *Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri: İstanbul İli Anket Çalışması*, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayın No:65, İstanbul.

Demerouti, E. 2004, "Structural Equation Modeling", www.dmst.aueb.gr/gr 2/ diafora2/Prosopiko2 /visitors_ppts/Demerouti1.ppt.(Erişim Tarihi: 02.05.2005).

Du, L. ve Tang, T.L. 2005. "Measurement Invariance across Gender and Major: The Love of Money among University Students in People's Republic of China", *Journal of Business Ethics*, 59, ss.281-293.

Fleshandbones, 2004. "Path Analysis and Structural Equation Modeling", <http://64.233.183.104/search?q=cache:PAtoEgWmQVMJ:www.fleshandbones.com/readingroom/pdf/946.pdf+Path+Analysis+and+Structural&hltr>: (Erişim Tarihi 02.05.2005).

Furnham, A. 1996. "Attitudinal Correlates and Demographic Predictors of Monetary Beliefs and Behaviors", *Journal of Organizational Behavior*, Vol.17, No.4, ss.375-388.

Garson, D. 2004, "Structural Equation Modeling", http://www2.chass.ncsu.edu/garson/pa_765/structur.htm: (Erişim Tarihi 02.05.2005).

Güth, W. ve Sausgruber R. 2004. "Tax Morale and Optimal Taation", CESifo Working Paper Series, No. 1284, 1-23

Hoon, L.S. ve Lim, V.K.G. 2001. "Attitudes towards Money and Work Implications for Asian Management Style Following the Economic Crisis", *Journal of Managerial Psychology*, 16(2), ss.159-172.

Hox, J.J. ve Bechger, T.M, 1995. "An Introduction to Structural Equation Modeling", *Family Science Review*, 11, ss.354-373.

Hui, S. 2003. "Revision of Genetic Regulatory Models Using Structural Equation Modeling/Path Analysis", www.cs.uwaterloo.ca/~s2hui/Summary.doc: (Erişim Tarihi 02.05.2005).

Information Technology Services, 2004, "Structural Equation Modeling Using AMOS: An Introduction", <http://www.utexas.edu/its/rc/tutorials/stat/amos/> (Erişim Tarihi 01.05.2005).

Karabulut, M., Gurbüz, M. ve Sandal, E.K. 2004. "Hiyerarşik Kluster (Küme)Tekniği Kullanılarak Türkiye'de İllerin Sosyo-Ekonomik Benzerliklerinin Analizi", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, ss.65-78.

Lago-Penas I. ve Lago-Penas S. 2008, "The Determinants of Tax Morale in Comparative Perspective: Evidence From a Multilevel Analysis", Instituto de Estudios Fiscales, P.T.N. 2/08, Barcelona.

Mels, G. 2004. "Getting Started with The Student Edition of Lisrel 8.53 for Windows", <http://www.psikolojiktestler.hacettepe.edu.tr/l.doc> :02.05.2005.

Mitchell, T.R. ve Mickel, A.E. 1999. "The Meaning Of Money: An Individual- Difference Perspective", *The Academy of Management Review*, 21(3), ss.568- 578.

Reckers, P.M., Sanders, D.L. ve Roark, S. 1994. "The Influence of Ethical Attitudes on Taxpayer Compliance", *National Tax Journal*, V.47, No. 4, ss.825-836.

Saban, M. ve Atalay, B. 2005. "Yönetim Muhasebecileri Açısından Etik Ve Etik Davranışın Önemi", *Muhasebe Ve Denetim Bakış Dergisi*, Eylül, Sayı:16, ss.49-60.

Sardžoska E.G. ve Tang, T.L.P. 2009. "Testing a Model of Behavioral Intentions in the Republic of Macedonia: Differences between the Private and the Public Sectors", *Journal of Business Ethics*, 87, ss.495–517.

Schmölders, G. 2006. *The Psychology of Money and Public Finance*, Almanca'dan İngilizceye çeviren: Grant, I. ve Green K., Palgrave MacMillan, New York.

Stern, M.J. 1996. "The Social Meaning of Money: Pin Money, Paycheck, Poor Relief, and Other Currencies", *Journal of Social History*, Vol. 29, ss.967-969.

Tang, T.L.P. 2007. "Income and Quality of Life: Does the Love of Money Make a Difference?", *Journal of Business Ethics*, 72, ss.375–393.

Tang, T.L.P. ve Chen Y.J. 2008. "Intelligence vs. Wisdom: The Love of Money, Machiavellianism, and Unethical Behavior across College Major and Gender", *Journal of Business Ethics*, 82, ss.1–26.

Tang, T.L.P., Chen, Y.J. ve Sutarso, T. 2008a. "Bad Apples in Bad (Business) Barrels, The Love Of Money, Machiavellianism, Risk Tolerance, And Unethical Behavior", *Management Decision*, Vol. 46 No. 2, ss.243-263.

Tang, T.L. ve Chiu, R.K. 2003. "Income, Money Ethic, Pay Satisfaction, Commitment, and Unethical Behavior: Is the Love of Money the Root of Evil for Hong Kong Employees?", *Journal of Business Ethics*, 46, ss.13–30.

Tang, T.L., Furnham, A. ve Davis, G.M. 2002a. "The Meaning Of Money, The Money Ethic Endorsement and Work Related Attitudes in Taiwan, The USA And The UK", *Journal Of Managerial Psychology*, 17(7), ss.542- 563.

Tang, T.L.P. ve Luna-Arocas, R. 2004. "The Love of Money, Satisfaction, and the Protestant Work Ethic: Money Profiles among University Professors in the U.S.A. and Spain", *Journal of Business Ethics*, 50, ss.329–354.

Tang, T.L., Luna- Arocas, R., Sutarso, T. ve Tang, D.S. 2004a. "Does The Love of Money Moderate and Mediate The Income – Pay Satisfaction Relationship?", *Journal Of Managerial Psychology*, 19(2), ss.111- 135.

Tang, T.L., Tillery, K.R., Lazarevski, B. ve Luna-Arocas, R. 2004b. "The Love of Money and Work-Related Attitudes, Money Profiles in Macedonia", *Journal of Managerial Psychology*, (19)5, ss.542-548.

Tang, T.L.P, Tang, T.N.P. ve Homaifar, B.Y. 2006a. "Income, The Love Of Money, Pay Comparison, and Pay Satisfaction, Race and Gender as Moderators", *Journal of Managerial Psychology*, Vol. 21, No. 5, ss.476-491.

Tang, T.L.P, Sutarso, T, Akande, A, Allen, M.W, Alzubaidi, A.S, Ansari, M.A, Arias-Galicia, F, Borg, M.G, Canova, L, Charles-Pauvers, B, Cheng,B.S, Chiu, R.K, Du, L, Garber, I, Higgs, R.C, Ibrahim, A.H, Jen, C, Kazem, A.M, Kim, K, Lim, V.K.G, Luna-Arocas, R, Malovics, E, Manganelli, A.M, Moreira, A.S, Nnedum, A, Osagie, J.E, Osman-Gani, A.M, Pereira, F.C, Pholsward, R, Pitariu, H.D, Polic, M, Sardzoska, E, Skobic, P, Stembridge, A.F, Tang, T.L.N, Teo, T.S, Tombolani, M, Trontelj, M, Urbain, C, Vlerick, P. (2006b). "The Love of Money and Pay Level Satisfaction: Measurement and Functional Equivalence in 29 Geopolitical Entities around the World", *Management and Organization Review*, 2(3), ss.423–452.

Tang, T.L.P, Sutarso, T, Davis, G.M.W., Dolinski, D., Ibrahim, A.H.S. ve Wagner, S.L. (2008b). "To Help or Not to Help? The Good, Samaritan Effect and the Love of Money on Helping Behavior", *Journal of Business Ethics*, 82, ss.865–887.

Tang, T.L.P., Tang, D.S.H. ve Luna-Arocas, R. 2005. "Money Profiles: The Love of Money, Attitudes, and Needs", *Personnel Review*, 34(5), ss.603-618.

Thozhur, S., Riley, M.M. ve Szivas, E. 2006. "Money Attitudes and Pay Satisfaction of the Low Paid", *Journal of Managerial Psychology*, 21(2), ss.163-172.

Tosuner, M. ve Demir İ.C. 2008. "Ege Bölgesi'nin Vergi Ahlak Düzeyi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. X, Sayı II, ss.355-373.

Tosuner, M. ve Demir İ.C. 2009. "Vergi Ahlakının Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. 14, Sayı 1, ss.1-15.

Torgler, B. 2003. "Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance", Dissertation, Universitat Basel, Switzerland.

Torgler, B. ve Schaltegger, C.A. 2005. "Tax Morale and Fiscal Policy", CREMA Working Paper, No. 2005-30, 1-35.

Torgler, B. 2004. "Tax Morale, Trust and Corruption: Emprical Evidence from Transition Countries", CREMA Working Paper No. 2004-05, 1-24.

Tuay, E. ve Güvenç, İ. 2007. *Türkiye'de Mükelleflerin Vergiye Bakışı*, Gelir İdaresi Başkanlığı, Yayın No. 51, Ankara.

Tuncer, M. 2003. "Vergi Ahlakı - Vergi Uyumu İlişkisi ve Türkiye", *Vergi Sorunları*, sayı:181, ss.92-114.

Usul, H. 2007. *Davranışsal Muhasebe*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Vitell, S., Paolillo, J.G.P. ve Singh, J. (2006). "The Role of Money and Religiosity in Determining Consumers' Ethical Beliefs", *Journal of Business Ethics*, 64, ss.117-124.

WVS 2007. "World Values Survey", <http://www.worldvaluessurvey.org/>.

Yayla, H.E. 2008. "Parrhesia, Muhasebe ve Muhasebeciler", *Mali Pusula*, Yıl:4, Sayı:41, Mayıs, ss.88-100.

Yayla, H.E. ve Cengiz, E. 2006a. " Muhasebe Bürolarından Algılanan Hizmet Kalitesi Ve Mükelleflerin Tatmin Düzeylerine Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi – I", *Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD)*, Ocak, Sayı:29, ss.176-181.

Yayla, H.E. ve Cengiz, E. 2006b. " Muhasebe Bürolarından Algılanan Hizmet Kalitesi Ve Mükelleflerin Tatmin Düzeylerine Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi – II", *Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD)*, Temmuz, Sayı:31, ss.175-183.

Yeni Ahit, Timoteos'a Birinci Mektup, 6:10.

Yu C.H. 2004, "Structural Equation Modelling", <http://seamonkey.ed.asu.edu/~alex/teaching/WBI/SEM.html>: (Erişim Tarihi 01.05.2005).

EK-1: Araştırma Anketi Soruları

1. Para mükelleflerimi daha sıkı çalışmaya yöneltir.
2. Para bütün mükelleflerimin yaşamlarında önemli bir faktördür.
3. Mükelleflerim daha zengin olurlarsa hayatlarının daha keyifli olacağını düşünürler.
4. Mükelleflerim çok paraya ve zenginliğe sahip olmanın güzel olduğunu düşünürler.
5. Mükelleflerim için para motive edici bir unsurdur.
6. Mükelleflerim için para çekicidir.
7. Mükelleflerim paraya çok fazla güdülenmişlerdir.
8. Mükelleflerim için para başarıyı temsil eder.
9. Mükelleflerim parayı başarılarının sembolü olarak kabul ederler.
10. Mükelleflerim para kazanmak için çok çalışmaya isteklidirler.
11. Mükelleflerim fırsatını bulsalar da vergi hilelerine başvurmazlar.
12. Mükelleflerim için para kişilerin başarısını karşılaştırma aracıdır.
13. Mükelleflerim için para önemlidir.
14. Mükelleflerim için para başarılarını yansıtır.
15. Mükelleflerim için para iyi bir şeydir.
16. Mükelleflerim zengin olmanın güzel bir şey olduğunu düşünürler.
17. Mükelleflerim zengin olmayı isterler.
18. Mükelleflerim için para değerlidir.